

informative capacity and promotes deeper communication level between the writer and the reader. One of the variant of such understanding is the finding of the facts and suppositions of the text writing, due to introducing some additional information about the person of creation, the recipient can see the author's position in his work.

During the work with the text itself the author's psychology could be found out on different levels: selecting the topic, the problem, the ideas and realization of them through the persons' characters in the text and opening the composition, subject, structure. The main mechanism of the author's ideas incarnation becomes the language of the literary text, because, with a help of the language expressing means the writer makes the influence on the reader. The complex of these levels is in the root of such concept as the individual style, which builds the ability to study the writer's literary work as a unique and unrepeated phenomenon.

Conclusion. *Researching of author's personal psychological speciality promotes deeper decoding of the text, helps to find some implied senses (subtext) in researching of the literary work. Realization of the psychologically intensed moments in the act of creation and in the resultative determination (in the text) gives the opportunity to study the language on the literary work on the other scientific principles.*

Key words: *author; psychology; intention; artistic language; reader.*

Надійшла до редакції 19.11.2015

Прийнято до друку 14.12.2015

УДК 811.11.81.42

ХАЦЕР Ганна Олексіївна,
кандидат філологічних наук, доцент
Економіко-правничого коледжу Запорізького
державного університету
e-mail: vinkr75@mail.ru

АНГЛОМОВНИЙ МИТНИЙ ДИСКУРС: КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті в рамках загального визначення поняття дискурсу узагальнено специфічні риси митного дискурсу, його структуру, ознаки, учасників, а також окреслені головні дискурсивні ситуації та засоби їх реалізації. Визначено головне призначення цього типу комунікації. Описаний комунікативний акт при здійсненні митного контролю. Проаналізовано три види комунікатату. Визначено, що головним мовним засобом для вираження цілей митної комунікації є текст митної декларації. Розкрито зв'язок вибору типу комунікації та стратегії поведінки з видом дискурсивної ситуації.

Ключові слова: *дискурс, митний дискурс, текст, комунікативний акт, дискурсивна ситуація, митна декларація, митна комунікація, стратегія поведінки.*

Постановка проблеми. За останні роки відбувся значний розвиток економіки країн світу. Криза, яку переживає Україна, не впливає на загальну політику взаємовідносин із провідними країнами Європи та Сполученими Штатами Америки, особливо це стосується митної справи. Вона є складником економіки в цілому, але має специфічні характеристики та власну структуру, тому доцільним є виокремити митний дискурс зі складу більш глобального економічного дискурсу. Розуміння митного дискурсу сприяє розвитку та зміцненню компетенцій, що дозволяють налагодити процес іншомовної комунікації з іншими культурними середовищами (у нашому випадку із англомовними). У межах митного дискурсу формуються нові службово-виробничі, соціальні та митно-правові відносини. Вивчення їх особливостей дозволяє розширити межі дослідження текстів фахового спрямування під кутом взаємодії політичних, економічних та філологічних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питання розвитку та виокремлення нових видів дискурсу займає одне з провідних місць у філології. Найбільш

суттєві зміни спостерігаємо в економічній галузі, адже вона являє собою утворення, де проявляються інтереси окремих соціумів та відображені соціально-політичні зміни в суспільстві в цілому. Вплив цих процесів на лексичну систему та переваги певних синтаксичних структур досліджено такими науковцями, як О. Б. Бушев [1], М. В. Йоргтенсен [2], Т. О. Євтушина, Н. А. Ковальська [3], М. Лікунь [4] та ін.

Об'єктом статті є сучасний англомовний митний дискурс.

Предметом вивчення стали характерні риси митного дискурсу, його когнітивні та комунікативні аспекти функціонування.

Мета статті – аналіз та дослідження митного дискурсу як окремого виду інституційного дискурсу. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити наявні тенденції дискурсології;
- надати характеристику митного дискурсу;
- виявити основні ознаки та характерні риси митного дискурсу;
- узагальнити та систематизувати дані стосовно когнітивно-комунікативного аспекту митного дискурсу.

Методи, що використовуються для досягнення зазначеної мети, такі: абстрагування, генералізація, індукція та дедукція, аналіз та синтез.

Виклад основного матеріалу. Різні аспекти дискурсу перебували в колі зацікавлень як вітчизняних В. Васютинський [5], І. М. Колегаєва [6], В. Кулик [7], так і зарубіжних лінгвістів М. Р. Желтухина [8], В. І. Карасик [9], О. З. Маліков [10], Р. Chilton [11], N. Fairclough [12] та ін.

Аналіз основних теорій дискурсу, уможливив виокремлення кількох основних напрямів його розуміння:

- 1) когнітивний процес, пов'язаний з утворенням мовленнєвої поведінки;
- 2) мовленнєве утворення вище за словосполучення та речення;
- 3) форма мовленнєвого спілкування / міжособова діяльність;
- 4) послідовні висловлювання, пов'язані між собою, мають спільну мету;
- 5) складна комунікативна подія, яка залежить від соціокультурних та психічних факторів.

Поняття “дискурс” пов'язане з мовленнєвою поведінкою, соціальними сферами й нормами, що в них функціонують. Л. М. Макаров, дослідивши сутність дискурсу, вважає, що існує три загальних визначення з погляду формальної (утворення більш високого рівня, ніж речення), функціональної (уживання мови в усіх її різновидах) та ситуативної (втілення засобів мови в межах соціальних та психологічних обставин) інтерпретації.

У роботі дотримуємося такого визначення: «дискурс – це таке вимірювання тексту, що був взятий як комплекс висловлювань (тобто як процес та результат комунікативного акту), яке передбачає синтагматичні та парадигматичні відносини між формальними елементами, що утворюють систему, а також виявляє прагматичні, ідеологічні становища суб'єкта висловлювання, що обмежують потенційну невичерпності значень тексту» [13].

Митна політика – це сукупність економічних та адміністративних заходів, митних правил, методів та засобів їх використання під час регулювання руху товарів, капіталів, послуг, інтелектуальних та трудових ресурсів на зовнішній та внутрішній ринки в інтересах розвитку національної економіки, поповнення державного бюджету, зміцнення та розширення зовнішніх зв'язків. Виходячи з написаного вище, митний дискурс розглядаємо як різновид інституціонального спілкування (у межах статусно-рольових відношень, у певних соціальних умовах), як лінгвосоціокультурне утворення, яке відбувається при усному і писемному спілкуванні суб'єктів та об'єктів галузі митної політики в процесі реалізації соціально-рольових відносин.

Структура сучасної митної справи складається з декількох елементів: митні тарифи; митне оформлення; митний контроль; ведення митної статистики; регулювання та виставлення митних платежів; оформлення порядку руху товарів через кордон; правова регламентація відповідальності за правопорушення в галузі митної справи (рис. 1).

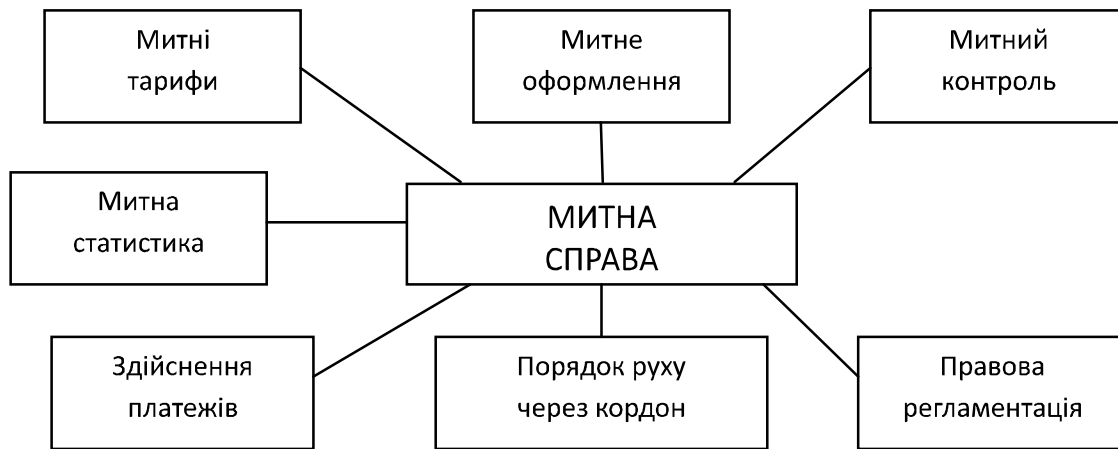

Рис. 1. Структура сучасної митної справи

З рисунка 1 видно, що митний дискурс має дві форми: друковану та усну, а також існує на перехрещенні та взаємодії з іншими видами дискурсів. Так, він тісно пов'язаний із юридичним, політичним, науковим та статистичним дискурсами (рис. 2).

Головне призначення досліджуваного типу комунікації – донести до адресата інформацію стосовно його прав та умов перетинання кордонів, регламентувати порядок здійснення митних відносин, а також контролювати та виявити заходи здійснення співпраці в галузі митної справи в різних ситуаціях.

Ситуація – це стандартна комунікативна подія, до складу якої входять адресат та адресант; реалізується через виконання певного мовленнєвого коду при певних обставинах комунікативного акту.

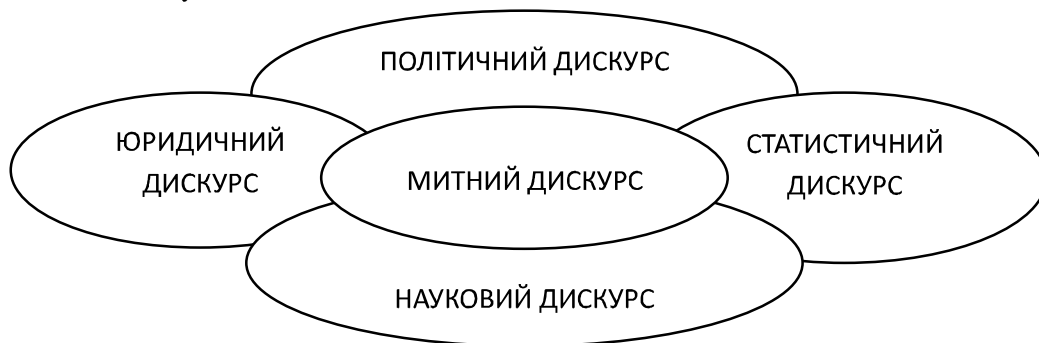

Рис. 2. Взаємозв'язок митного дискурсу з іншими дискурсами

Важливе значення має відповідь на питання: Хто здійснює комунікативний акт? Де комунікативна подія відбувається? та Як ця подія відбувається?

Учасниками митного дискурсу є:

- працівники митних служб;
- фізичні та юридичні особи (сторонні люди, що не пов'язані з митною справою);
- фахівці інших галузей (представники юридичної та фіскальної галузі).

Комунікативний акт при здійсненні митного контролю відбувається між працівниками митниці та сторонніми особами (міжособова нефахова комунікація); у процесі здійснення оформлення митної документації та виконання службових обов'язків тільки працівників

митниці (внутрішня оперативна комунікація) та під час вирішення спеціальних питань, що виникають у процесі здійснення митної діяльності (зовнішня оперативна комунікація).

Перший вид комунікації реалізується, як у формальному, так і неформальному спілкуванні, у писемній та усній формі. Внутрішня оперативна комунікація – це спілкування в межах організації (митних служб), мета яких досягнення спільних організаційних завдань. Така комунікація є невід'ємною частиною професійної діяльності митниці, що здійснюється у двох напрямках – вертикальному (між представниками керівних відділів митниці) та горизонтальному (між представниками різних підрозділів, для координації їхньої співпраці). Зовнішня оперативна комунікація реалізується з метою передавання, знаходження та уточнення інформації спеціального характеру, яка виходить за межі знань представників митної справи. До неї належить взаємодія з представниками уряду, фіскальної політики та юристами.

Головним мовним засобом для вираження цілей митної комунікації є текст митної декларації, який має мету викликати певний вид реакції адресата; задекларувати необхідні речі, пройти процедури митного контролю та ін. Основою для здійснення письмового виду комунікації є митний кодекс. Митний кодекс визначає засади організації та здійснення митної справи в державі, а також регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби. Мета Кодексу – забезпечення захисту економічних інтересів будь-якої держави, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян [14].

Так, комунікативну ситуацію при здійсненні митного дискурсу можна вважати успішною тільки в разі, якщо комуніканти мають спільні фонові знання або семантичну базу. Дискурсивні ситуації професійного спілкування представників митної служби репрезентовані кількома різновидами:

1. Спілкування під час процедури оформлення митних платежів: What is a maximum amount of an ad valorem fee? - The MPF for formal entries is an ad valorem fee of 0.3464 percent. The maximum amount of the fee shall not exceed \$485 and shall not be less than \$25 [15, с. 48].
2. Комунікація в процесі здійснення митного контролю: - What is the purpose of your visit to...? – How long do you plan to stay in ...? – Where will you be staying? [16].
3. Виконання правових обов'язків та вирішення правових питань: Considering the peculiarities of customs formalities of various goods and based on importing and/or exporting entities' aims, the importance of choosing a proper customs regime and a proper method for determining customs values, possible issues concerning cargo inspection and post-import audit, the strict accountability for violation of Customs Code, it becomes necessary for customs formalities to comply with the requirements [16].

Для митного дискурсу характерний великий ступінь структурованості, ознаки якої передаються за допомогою метадискурсивних лексичних одиниць. Саме вони допомагають реципієнту орієнтуватися в цьому різновиді дискурсу. На основі проаналізованого матеріалу зауважимо, що для митного дискурсу характерним є вживання слів у прямому значенні, логічна побудова речень, наявність термінологічної лексики, загальнонаукової лексики, точність, аргументованість, розгорнутість тверджень. Щодо стилістики характерним є вживання складних речень з чітким логічним зв'язком між компонентами, слів у прямому значенні, дво- та трикомпонентних словосполучень: certified declaration of origin, compensating products, customs enforcement network (cen), customs frontier [16].

A part of the Customs territory of a Contracting Party where any goods introduced are generally regarded, insofar as import duties and taxes concerned, as being outside this territory [15, с. 130].

Regarding the exclusion of interest charges from customs value, Article 33(1) (c) of the Code lays down conditions in addition to that of being "shown separately" [15, с. 29].

Висновки. Отже, проведене дослідження показує, що вибір типу комунікації та стратегії поведінки залежить від дискурсивної ситуації та її учасників. Вони залежать від

знань, навичок та професійної компетенції хоча б одного з учасників. Митний дискурс має чіткі цілі, структуру та завдання. Використання різних комунікативних стратегій залежить від ситуації, адресата та адресанта.

У подальшому доцільним є дослідити фахову митну термінологію та типології лексичних одиниць митного дискурсу, надати їхню класифікацію, особливості. Крім того, доцільним є визначити вплив використання спеціальної лексики на здійснення комунікативних процесів.

Список використаної літератури

1. Бушев О. Б. Языковые особенности экономического дискурса / О. Б. Бушев // Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск : ЧГУ. – 2013. – № 37 (328). – С. 22–25.
2. Йорггенсен М. В. Дискурс-анализ / М. В. Йорггенсен. – Харьков : ХНУ, 2008. – 350 с.
3. Евтушина Т. А., Ковальская Н. А. Экономический дискурс как объект лингвистического исследования / Т. А. Евтушина, Н. А. Ковальская // Вестник Челябинского государственного университета. Челябинск : ЧГУ. – 2014. – № 6 (335). – С. 42–46.
4. Лікунь М. Російський економічний текст у функціонально-стилістичному та соціолінгвістичному аспектах : автореф. дис.... канд. філол. наук / М. Лікунь. – Сімферополь : СПУ, 2008. – 20 с.
5. Васиutinський В. Узалежнення і впорядкування як дискурси владно-підвладної взаємодії // Пробл. заг. і пед. психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К. : Либідь, 2003. – Т. V, ч. 5. – С. 63–68
6. Колегаєва І. М. Зображення персонажного дискурсу як жанрово детермінований вияв комунікативної вторинності в художньому тексті / І. М. Колегаєва // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Харків : ХНУ, 2010. – № 896. – Вип. 61. – С. 102–107.
7. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки / В. Кулик. – К. : Критика, 2010. – 187 с.
8. Желтухина, М. Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса Текст. : о проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ / М. Р. Желтухина. – М. : ИЯРАН; Волгоград: Изд-во ВФ МУПК, 2003. – 654 с.
9. Карасик В. И. Языковой круг Текст: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2004. – 390 с.
10. Маликов А. З. Наименования удилиц, функционирующих в Интернет-дискурсе рыболовов-спортсменов / А. З. Маликов // Вестник Орловского государственного университета. Серия : Новые гуманитарные исследования. – № 4 (18). – 2011. – С. 239–242.
11. Chilton P. Analyzing political discourse. Theory and practice / P. Chilton. – L., N.Y. : LPublishing, 2006. – 157 p.
12. Fairclough N. Analyzing discourse. Textual analysis for social research / N. Fairclough. – L., N.Y. : LPublishing, 2007. – 121 p.
13. Дискурс как предмет лингвистического исследования. Електроний ресурс. Режим доступу: <http://www.filologia.ru/diskurs/>
14. Митний Кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 44–45, № 46–47, № 48, ст. 552.
15. Compendium of Customs Valuation texts of the Customs Code Committee. – Customs Valuation Section. European Commission Directorate-General Taxation and Customs Union Customs Policy, 2008. – 130 p.
16. EU Customs strategy. Електроний ресурс. Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/policy_issues/customs_strategy/index_en.htm

References

1. Bushev, O. B. (2013). *Language peculiarities of economic discourse*. Vestnik Cheliabinskogo gosudarstvenogo universiteta (Herald of the State Cheliabinsk University). Cheliabinsk: CSU (in Russ.)
2. Yorggensen, M. V. (2008). *Discourse-analysis*. Kharkiv: KhNU (in Russ.)
3. Evtushina, T. A., Kovalskaya, N. A. (2014). *Economic discourse as the object of linguistic research*. Vestnik Cheliabinskogo gosudarstvenogo universiteta (Herald of the State Cheliabinsk University). Cheliabinsk: CSU (in Russ.)
4. Likun, M. (2008). *Russian economic text in functional, stylistic and social and linguistic aspects* (abstract of a thesis). Simferopol: SPU (in Ukr.)
5. Vasiutinskiy, V. (2003). *Generalization and subjecting as discourses of power / post power interaction*. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
6. Kolegaeva, I. M. (2010). *Representaion of characters discourse as genre-determined demonstration of communicative unoriginality in art texts*. Vistnyk Kharkivskogo Natsionalnogo Universitetu im. V. N. Karazina (Herald of the National Kharkiv University named after V. N. Karazin. Kharkiv : KhNU (in Ukr.)
7. Kulik, V. (2010). *Ukrainian mass media discourse: identities, ideology, authority relations*. K.: Krytyka (in Ukr.)
8. Zheltukhina, M. P. (2003). *Trop suggestiveness of mass media discourse*. – M.: IYARAN (in Russ.)
9. Karasyk, V. I. (2004). *Language Circle. Text: a personality, concepts, discourse*. Volgograd: Peremena (in Russ.)

10. Malikov, A. Z. (2011). *Names of fishing rods, functioning in the Internet-discourse of fisher sportsmen*. Vestnik Orlovskogo gosudarstvennogo universitets (Herald of the State Orlov University). Orlov (in Russ.)
11. Chilton, P. (2006). *Analyzing political discourse. Theory and practice*. L., N.Y. : LPublishing.
12. Fairclough, N. (2007). *Analyzing discourse. Textual analysis for social research*. – L., N.Y. : LPublishing.
13. Discourse as the subject of linguistic research. Retrieved from: <http://www.filologia.su/diskurs/>
14. Customs Code of Ukraine (2012). № 44-45, № 46-47, № 48, Article.552.
15. Compendium of Customs Valuation texts of the Customs Code Committee. – Customs Valuation Section. European Commission Directorate-General Taxation and Customs Union Customs Policy, 2008.
16. EU Customs strategy. Retrieved from: http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/policy_issues/customs_strategy/index_en.htm

KHATSER Hanna Oleksiivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Economics and Law College of Zaporozhye State University
e-mail: vinkr75@mail.ru

ENGLISH CUSTOMS DISCOURSE: COGNITIVE AND COMMUNICATIVE ASPECT

Abstract. Introduction. *The significant development of world countries has been tracked for the several years. It is especially essential in the sphere of customs. Though it is regarded as a part of economics, it has its own particular features and structure; that is why it is vital to single out customs discourse. Within its framework new official and production, social and legal relations are formed.*

*The **object** of the article is modern English customs discourse. The subject of the article is peculiar features of customs discourse, its cognitive and communicative aspects of functioning. The aim of the article is to analyze and to study customs discourse as a separate type of the institutional discourse.*

The following tasks are to be fulfilled to reach the goal set: - to study the current trends in discourse studying; - to provide characteristics of customs discourse; - to single out main characteristics and features of customs discourse; - to generalize and systematize the existent data on cognitive and communicative aspects of customs discourse.

*The **methods** to be used to achieve the aim of the paper are: abstracting, generalizing, induction and deduction, analysis and synthesis.*

Results. *The definition of customs discourse is given: it is a type of institutional discourse (communication within status and role relationship in certain social terms) and cultural entity that is realized while oral and written communication of subjects and objects in the sphere of customs policy when social relationship is being fulfilled. The structure of this type of discourse is complex and has several parts. The main aim of customs communication is to inform the addressee about his or her rights and terms of boarders' crossing, to regulate the sequence of customs relationship fulfilling in different situations.*

Originality. *The Customs Code is regarded as the main language means of expressions of customs communication aims. Discourse situations of professional communication are divided into: - communication while customs payment arrangement, - contact while customs control; - execution of legal duties and legal issues settlement. In general, customs discourse is characterized by high level of statefulness, characteristics of which are transferred with the help of meta-discourse lexical units.*

Conclusion. *In the future, it is practical to study special customs terminology and typologies of lexical units of customs discourse, to give their classification and peculiarities.*

Key words: *discourse; customs discourse; text; communicative act; discourse situation; customs declaration; customs communication; behavior strategy.*

Надійшла до редакції 19.11.2015

Прийнято до друку 14.12.2015